

Az *Excite* (www.excite.com) 1995 végén indult. Nagy indexébe nemcsak webes, hanem más, így céginformációs anyagokat is integrál. Felvásárolta Magellan és WebCrawler nevű két korábbi versenytársát.

A *Fast* (www.altheweb.com) 1999 májusában jött létre, és – az URL-jében jelzeteknek megfelelően – az az ambíciója, hogy az egész webet indexelje. Létrejöttkor a legnagyobb keresőszolgálat volt, amely 200 millió weboldalt indexelt. Ez a szám 1999 végére 300 millióra emelkedett. A keresőszolgálatok többségével szemben nem nagyszámítógépen, hanem néhány száz összekapcsolt PC-n fut.

A *Go* (www.go.com) az 1995-ben indult Infoseek változata, új névvel. A keresés mellett emberi erőfeszítéssel összeállított tematikus listát is nyújt.

A *Google* a cég becslése szerint 70–100 millió oldalt indexel, ami a felhasználóknak mintegy 300 millió oldal elérését teszi lehetővé. Ezzel a *Google* a legnagyobb kereső.

A *HotBot* (www.hotbot.com) 1996-ban indult. 1998-ban felvásárolta a *Lycos*, de önállóan működik. Nem készít saját indexet, hanem az Inktomi indexét használja, az elsődleges eredményeket a Direct Hitből veszi.

Az *Inktomi* (www.inktomi.com) nem kereshető közvetlenül, de több keresőszolgálat használja.

A *LookSmart* (www.looksmart.com) emberek összeállította forráskalauz, amelyet az AltaVista és az Excite is használ.

A *Lycos* (www.lycos.com) 1994-ben indult. 1999-ben áttért a tematikus listaszolgáltatásra. Elsődleges eredményeit az Open Directoryből, a másodlagosakat saját indexéből veszi.

A *Northern Light* (www.northernlight.com) 1997-ben indult, és egyike a legnagyobb indexeknek. Népszerű a kutatók körében.

Az *Open Directory* (<http://dmoz.org>) 1998-ban indult, majd hamarosan felvásárolta a Netscape. Emberek katalogizálta források kalauza.

A *RealNames* (www.realnames.com) díj ellenében regisztrál cégeket, hogy neveik és termékeik, márkáik nevei kereshetők legyenek a RealNamest szolgáltató keresőkben (AltaVista, Go).

A *Yahoo!* (www.yahoo.com) 1994-es indulása után egyike a legnépszerűbb keresőszolgálatoknak. A weben a legnagyobb, emberek által összeállított kalauzt tartalmazza, mintegy 1 millió oldalt feldolgozva.

/GREEN, David: The evolution of Web searching. = Online Information Review, 24. köt. 2. sz. 2000. p. 124–137./

(Koltay Tibor)

Portálok, keresők és a Math-Net

Az 1990-es évek közepétől a matematika több szakterületén létesültek saját webszerverek, amelyek az intézményekről, munkatársaikról, a kutató- és oktatómunkáról tartalmaznak információkat. Fokozódó mértékben használták a webet a tudományos eredmények publikálására, mindenekelőtt preprintek formájában. Ennek egyik példája az *MPRESS* preprintindex (<http://www.mathnet.preprints.org>), amely a kilencvenes évek közepe óta a *Harvest* szoftverrel (<http://www.math-net.de/project/tools/harvest/index.html>) gyűjtötte a preprinteket. A *Math-Net* a matematika egyik információs és kommunikációs rendszere a weben. Tartalma személyek és intézmények önkéntes inputján alapul.

A *Math-Net* webszolgáltatás olyan előlapot alakított ki, amely a matematikával foglalkozó intézmények változó struktúrájú weboldalakon megjelenő kínálatát egységes formában mutatja be a következő (további alfejezetekre oszló) fejezetekben: General (Általános információk), People (Személyi információk), News (Hírek), Research (Kutatás), Teaching (oktatás), Information Services (Információs szolgáltatások). A *Math-Net* oldal alkalmas a begyűjtött adatok automatikus kiértékelésére is. A *Math-Net* oldalak a *Math-Net Page Creator* (<http://www.math-net.de/project/tools/pagecreator/index.en.html>) segítségével könnyen létrehozhatók. Ezek csak kiegészítik az intézmények helyi weblapjait, de nem korlátozzák szerkezetüket és megjelenési formájukat.

A német matematikusok közössége idejekorán egyezségekre jutott a matematikai dokumentumok leírására bevezetett Dublin Core (DC) metaadatsémák tekintetében. Első lépésként a Math-Net projekten belül kaptak metaadatokat az olyan dokumentumosztályok, mint a preprintek, a személyes honlapok, vagy a matematikai szoftverek. A DC metaadatokat további attribútumokkal egészítik ki. A személyes honlapok esetében ezek: az adott személy címe, érdeklődési területei, feladatterületei. A preprintek, disszertációk stb. leírásához a Mathematic Subject Classification szakrendet használják mint a tartalmi feltárás eszközt. A metaadatok bevitelét megkönnyítendő kifejlesztettek egy beviteli űrlapot MMM (Math-Net Meta Maker) néven (<http://www.math-net.de/project/tools.index.en.html>), amely ingyenes, és megkönnyíti az adatok kódolását és helyes beírását.

A Math-Net keresőszolgáltatást is jelent. Szolgáltatásai tematikusak, így kiterjednek a matematikai preprintekre (MPRESS), a személyekre (PERSONA MATHEMATICA). Az információk begyűjtéséhez a Harvest szoftvert használják. A Harvestet eredetileg a University of Colorado Boulder projektjeként fejlesztették ki, majd az Edinburgi Egyetemen fejlesztették tovább. Németországban a CARMEN projekt keretében, a Szövetségi Oktatási és Kutatási Minisztérium finanszírozásában készítene hozzá új, a Math-Net igényeit különösen figyelembe vevő komponenseket.

A Math-Net kilenc németországi matematikai intézet 1997-es és 1999-es projektjéből fejlődött ki a berlini Konrad Zuse Zentrum vezetésével. A Math-Net célja az volt, hogy egy strukturált, elosztott és

hatékony információs-kommunikációs rendszert építsen ki a matematika szakterületén és Németország matematikai kutatóintézeteiben. Elképzelése széles körben elfogadottá vált Németországban. Szinte minden szakterületnek van saját Math-Net honlapja, sok helyütt metaadatokat is előállítanak. Az MPRESS, a PERSONA MATHEMATICA, valamint a Math-Net szoftverkönyvtár mindennapos munkaeszközzé váltak.

1997-ben alakult a Deutsche Mathematische Gesellschaft (Német Matematikai Társaság) és az Österreichische Mathematische Gesellschaft (Osztrák Matematikai Társaság) közös információs és kommunikációs szakcsoportja. A Math-Net projektek lejártával ez a szakcsoport vette át a Math-Net irányítását. 1998-tól intenzív párbeszéd folyik a matematikusok nemzetközi közösségében az elektronikus információról és kommunikációról. Ezt a párbeszédet az International Mathematical Union (Nemzetközi Matematikai Unió = IMU) Elektronikus Információs és Kommunikációs Bizottsága (Committee on Electronic Information and Communication = CEIC) koordinálja. A németországi fejlesztésekre alapozva a CEIC kidolgozta a nemzetközi Math-Net koncepcióját. A Math-Net céljait, elveit és felépítését leíró Math-Net Chartert (http://www.math-net.de/Math-Net_Charter.html) az IMU Végrehajtó Bizottsága 2000 májusában hagyta jóvá. A Math-Net nonprofit kezdeményezés, használata ingyenes.

/SPERBER, Wolfram–DALITZ, Wolfgang: Portale, Search Engines und Math-Net.. = Nachrichten für Dokumentation, 51. köt. 6. sz. 2000. p. 359–363./

(Koltay Tibor)

A hozzáférés és tulajdonlás ellentmondásának feloldása a térítésmentes subito szolgáltatással

Feloldhatatlan ellentmondásnak látszik a bővülő és dráguló folyóirat-kínálat egyfelől, a könyvtárak vásárlóerejének csökkenése másfelől. A könyvtárak védekező alapállásba kényszerültek, s egyetlen eszközüknek az előfizetések csökkentése látszott. Biztató alternatívát kínál azonban egy másik út, amelyet eddig főként angolszász és dán könyvtárak választottak: a kívánt folyóiratcikket gyors dokumentumellátó szolgálatok útján térítésmentesen a használók rendelkezésére bocsátani. Így nemcsak a lemondott címeket lehet pótolni, hanem jelentősen növelni lehet a hozzáférhető

címek számát is. Ebben az összefüggésben a *hozzáférés és tulajdonlás* nem ellentétpárként merül fel, hanem egymást kiegészítő fogalmaként.

A hozzáférés vagy tulajdonlás kérdését végső soron – az előfeltételnek tekinthető megbízhatóság mellett – a szolgáltatás gyorsasága dönti el. Németországban egyedül a *subito* (lásd TMT, 2000. 12. sz. p. 522–523.) felel meg a használók többsége által megkívánt 1–3 napos szállítási határidőnek.